

АДВОКАТУРА ФАОЛИЯТИДА – ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ

Мирзаев Раҳматулла Ибодуллаевич¹, Бабакулов Бекзод
Нормухамедович²

¹ Самарқанд Давлат университети Юридик факультети декани,
Юридик фанлари номзоди, доцент,

² Самарқанд Давлат университети Юридик факультети,
Ҳуқуқшунослик ва ҳуқуқий таълим кафедраси
магистранти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5815111>

МАҚОЛА ТАРИХИ

Qabul qilindi: 20-dekabr 2021

Ma'qullandi: 25-dekabr 2021

Chop etildi: 30-dekabr 2021

KALIT SO'ZLAR

адвокатура институти,
қонун устуворлиги,
жиноят қонунчилиги,
концепция, инсон
ҳуқуқлари, одил судлов,
малакали юридик ёрдам
кўрсатиш.

ANNOTATSIYA

мазкур мақолада адвокатура институтини
ривожлантириш, юридик хизматлар бозорида адвокатура
институтининг ролини ошириш, фуқароларнинг
ҳуқуқлари ва экинликларини ҳимоя қилишда қонун
устуворлигини таъминлаш, суд процессида барча
иштирокчиларнинг тенглигини таъминлаш, суд – ҳуқуқ
tizимида амалга оширилаётган ислохотларнинг асосида
адвокатнинг роли муҳимлиги ҳозирги даврнинг асосий
мавзуси эканлиги ҳақида

Дунёнинг барча тараққий этган мамлакатларида адвокатура институти такомиллаштиришда адвокатлик тузилмалари ва ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳуқуқий мақомига оид масалалар долзарб аҳамият касб этади. Ҳар бир давлатда инсон ҳуқуқлари ва манфаатларини самарали ҳимоя қилишда адвокатлик тузилмалари ва адвокатларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг асосий ҳамда муҳим вазифани бажариши халқаро ҳамжамият томонидан эътироф этилмоқда. Хусусан, БМТнинг Жиноятчиликнинг олдини олиш ва ҳуқуқбузарлар билан муомала қилиш тўғрисидаги Саккизинчи конгрессида қабул қилинган “Юристар ролига оид асосий принциплар”да адвокатура

институти такомиллаштириш демократик ҳуқуқий тараққиётнинг бирламчи шартларидан эканлиги қайд этилган.

Жаҳонда адвокатларнинг ўз касбий фаолиятини бажариши учун зарур ҳуқуқий майдонни яратиш, адвокатлик тузилмалари ва адвокатларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг ҳуқуқий мақомини, улар фаолиятини ташкил этиш самарадорлигини оширишга оид илмий тадқиқотларни бажаришга алоҳида аҳамият берилмоқда. Жумладан, адвокатура институтини ривожлантириш, адвокатлик тузилмаларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари такомиллаштириш, юридик хизматлар кўрсатиш бозорида

рақобат муҳитини яратишда адвокатура институтининг ролини ошириш, адвокатлик тузилмалари ва адвокатларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг ташкилий – ҳуқуқий асосларини белгилаш, адвокатлик фаолиятини лицензиялаш тизимининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, адвокатлик касбининг ихтисослашувини йўлга қўйиш, адвокатларнинг мустақиллигини ва уларнинг суд процессидаги бошқа иштирокчилар билан тенглигини таъминлаш соҳасида тадқиқотлар ўтказишга алоҳида аҳамият берилмоқда. Республикада адвокатура институти самарадорлигини тубдан ошириш, адвокатларнинг мустақиллигини таъминлаш, адвокатлик тузилмалари ва адвокатларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ҳуқуқий мақомини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор берилиб, адвокатларнинг ўз касбий фаолиятини бажариши учун зарур қонунчилик базасини яратиш бўйича қатор мақсадли чора-тадбирлар амалга оширилди.

Ўтган йиллар давомида янги авлод кадрлари учун барча шароитлар яратиб берилгани биз қўлга киритаётган барқарор натижаларни асоси бўлиб хизмат қилмоқда. Шу сай-ҳаракатлар сабаб, мамлакатимиз йилдан-йилга тараққиётнинг турли жабҳаларида улкан аҳамиятга молик ютуқ ва натижаларга эришиб, жаҳон ҳамжамиятида тобора юксак мавқеига эга бўлиб бормоқда.

Таъкидлаш жоизки, бу жараёнда, жамият бошқаруви уч асосий мезонга, яъни қонун, мафкура ва маънавиятга таяниши алоҳида аҳамият касб этади.

Қонун инсоният жамиятининг илк ибтидоий ижтимоий тушунчаларидан бири. Содда қилиб айтганда, муайян жамият аъзолари таркибини ўзаро келишиб, тинч-тотув, баҳамжихат, яшашларини таъминлайди.

Жамиятни қонун бошқармас экан, халқ таъбири билан ифодаланса, “Замон зўрники” бўлади. Бошбошдоқлик, фирибгарлик, алдов, порахўрлик, таниш-билишчилик, қариндош-уруғчилик, маҳаллийчилик, таъмагирлик ва бошқа кўплаб иллатлар томир отади. Бундай жамиятда адолат ўрнатиш қийиндан-қийин масала бўлиб қолаверади. Ғарб жамияти буни асрлар давомида бошидан кечирган. Охири, қонун, қонун ва яна қонун деб хулосага келган.

Мамлакатимизда демократик янгиланишнинг бугунги босқичидаги энг муҳим йўналишларидан бири – бу қонун устуворлиги ва қонунийликни мустаҳкамлаш, шахс ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишга қаратилган. Буларнинг барчасига Конституция ва қонунларимизда белгилаб қўйилган талаб ва тамойилларга амалиётда оғишмай риоя қилиш орқали эришилди.

Бугун инсон ҳуқуқлари ҳар қандай жамиятнинг энг муҳим конституциявий институти ҳисобланади. Бу институт шахснинг ҳуқуқий мақомини тартибга солувчи, унга таъсир кўрсатиш усуллари ва чораларини, сиёсий ҳуқуқлардан эркин фойдаланиш ва ушбу жараёнда иштирок этиш имкониятларини

ҳимоялаш ва амалга оширишнинг юридик кафолатларини ўрнатади¹.

Инсон ҳуқуқлари мураккаб ва кўп қиррали бўлиб, инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари кафолати учун кураш қадим-қадимдан мавжуд бўлиб келган. Бугунги кунда ҳам унинг долзарблиги камаймаган, моҳияти ўзгармаган. Инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари инсоният мавжудлигининг, биргаликда яшашнинг асоси бўлиб, мавжуд барча динлар, маданиятларга хос бўлган тинчлик ҳамда тараққиёт асоси, ўзаро аҳиллик ва бағрикенглик анъанасини ўзида мужассамлаштиради. Бу борада маънавияти юксак ва олижаноб халқимиз ўз олдига, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг муқаддимасида белгиланганидек, фуқароларнинг тинчлиги ва миллий тотувлигини таъминлаш мақсадини қўйган.

Фуқаролик жамиятини яратишга қаратилган ҳаракатлар, аввало, қонун учтуворлигини таъминланишини, шахс ҳуқуқ ва эркинликларининг кучли муҳофазасини тақозо этади. Бундай олий мақсадга нодавлат ташкилотлар, хусусан адокатуранинг иштирокисиз эришиб бўлмайди. Ўз навбатида, адвокатура институтларининг тарқоқ ҳолдаги фаолияти унинг конституцион вазифасини, яъни фуқаро ва юридик шахсларга юридик ёрдам кўрсатишнинг сифатли бўлишини таъминлайди².

Инсон ҳуқуқлари одамнинг туғилиши ва инсон ҳуқуқларига оид ҳуқуқий нормаларнинг яратилиши

билан боғлиқ бўлиб, шахс ва ҳокимият идоралари, айниқса, давлат муассасалари билан бўладиган муносабатларнинг моҳиятини белгилаб беради. Инсон ҳуқуқлари – ҳуқуқий онгнинг ўзагидир. Ҳуқуқий онг даражаси – бу одамларнинг ҳуқуқлардан шунчаки хабардорлиги, қонунларни билиши билан кифояланмайди. Бу энг аввало, қонунларга риоя этиш ва уларни сўзсиз бажариш, қонунга итоаткорлик, ҳуқуқни ва одил судловни ҳурмат қилишдир.

Қонун – инсоннинг истагидан қатъий назар, уни тан олишга мажбур қиладиган олий куч. Табиат қонун билан яшар экан, инсон ҳам қонун асосида кун кечиришга мажбур. Чунки, инсон эҳтиёжлари чексиз ва беҳудудки, агар яшашнинг мақбул қонун қоидалари ишлаб чиқилмаса ва унга амал қилинмаса, дунёни жаҳолат эгаллайди, одамларнинг ўртасида ваҳшийлик кучайгандан кучаяди.

Шу ўринда, Флоренциялик ёзувчи, сиёсатчи ва ҳуқуқшунос олим Донте Алигъери шундай деган эдилар: “Агар қонунлар бу қонун остида бўлганлар бахт-саодатига қаратилмаган бўлса, улар номигагина қонун ҳисобланади”. Зеро, қонунлар одамларнинг умумий фойдаси учун уларни бир-бири билан боғлаши керак. У яна ҳуқуқ жамият ҳаётини тартибга соладиган энг зарур восита бўлиши кераклигини алоҳида уқдиради. Ҳуқуқий тартибот адолат билан боғланиши керак.

¹ Қаранг: Инсон ҳуқуқларига оид асосий ҳужжатлар тўплами. Ўқув қўлланма. – Т.: ЎзР ИИВ Академияси, 2013.

² Қаранг: Таджиев У. Адвокатуранинг марказлашган тизими // Ҳуқуқ ва бурч. 2010. - № 3.

Асосий фаолият йўналиши инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишга қаратилган институтлар орасида адвокатура алоҳида ва муҳим ўрин эгаллайди. Шу сабабли мамлакатимизда суд-ҳуқуқ соҳасида олиб борилаётган ислоҳотлар жараёнида фуқаролик жамиятининг муҳим институтларидан бири бўлган адвокатура тизимини ислоҳ қилиш ҳамда унинг жамиятдаги мавқеини оширишга кенг эътибор қаратилмоқда.

Жамиятдаги ижтимоий муносабатлар жараёнида тушунмовчиликлар, келишмовчиликлар келиб чиқиши, ҳатто ҳуқуқбузарликлар содир этилиши мумкин. Айти шундай шароитда адвокатларга эҳтиёж туғилади ва бундай эҳтиёжлар адвокат касбий фаолиятини амалга ошириш чоғида, яъни тегишли масалаларни ҳал этишга ваколатли бўлган барча органлар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда жисмоний ва юридик шахсларнинг топшириғига мувофиқ, уларнинг манфаатларини ифода этиш ва ҳуқуқларини ҳимоя этиш; юридик ёрдам кўрсатиш муносабати билан адвокат томонидан сўралган ҳужжатларни ёки уларнинг тасдиқланган нусхаларини қонун ҳужжатларда белгиланган тартибда бериши шарт бўлган давлат органлари ва бошқа органлардан, шунингдек, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлардан маълумотномалар, тавсияномалар ҳамда бошқа ҳужжатларни сўраш ва олиш; судларда, шунингдек, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқаётган органларда далил сифатида фойдаланилиши мумкин бўлган фактлар тўғрисидаги

маълумотларни тўплаш каби ҳуқуқларида кўринади.

Шу ўринда, адвокат – жиноят содир этишда гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчи қонунда назарда тутилган ҳар қандай усул ва воситалар билан ҳимоя қилиб, унга нисбатан оқлов ҳукми чиқарилишига ҳаракат қилиш, айбдорни ҳақли жазодан қутқариб қолиш эмас, балки одил судловни амалга оширишда ҳақиқатни аниқлашга ёрдам бериш, шахсга нисбатан суд-тергов идоралари томонидан ғайриқонуний усуллар қўлланилишига йўл қўймаслик, ҳимояланувчининг ҳаракатига тўғри баҳо беришга ва адолатли ҳукм ва ҳал қилув қарори чиқарилишига эришиш, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини оширишга кўмаклашиш каби вазифаларни адо этиш билан ҳуқуқи ҳимоя қилинган, тикланган одамларнинг аввало, жамият ва давлатдан розилиги, энг муҳими қонунларимизнинг амалда устуворлигини, бахтли яшашга бўлган ишончини оқлашга хизмат қиладиган шарафли касбдир.

Суд-ҳуқуқ тизимининг узвий бўлаги ҳисобланган адвокатура соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг асосий мазмун-моҳияти, мақсади энг аввало, адвокатуранинг жамиятдаги мавқеини кўтариш, кучли, мустақил адвокатура тизимини барпо этиш орқали шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг самарали механизмини яратишга қаратилган.

Хулоса қилиб айтганда, инсон учун энг олий неъмат озодлик бўлганидек, мамлакат учун мустақилликдан олийроқ қадрият йўқ. Зеро, мустақиллик – эркин

ва бахтли яшаш кафолати, шахсий, иқтисодий-ижтимоий, сиёсий ҳуқуқ ва эркинликлар рўёби, ҳар бир инсоннинг қонуний манфаатлари инъиқосидир.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Адвокатуранинг марказлашган тизими // Ҳуқуқ ва бурч. 2010 й. - № 3.
2. Инсон ҳуқуқларига оид асосий ҳужжатлар тўплами. Ўқув қўлланма.
3. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2013 й.